

המאסף

חדש מרחשון תקמט

תולדות גדולי ישראל

תולדות רבנו משה בן מנחם זצ"ל

(המשך המאסף לחדש אב משנה העברה)

י עוד זאת לי לכל קורא משכיל טרם אכלה לדבר • שמעתי
חדשים מקרוב • כי קמו אנשי חכמה ויראי אלהים בין
העמים אשר יחדיו העמיקו סוד לאמור • קומה ונאספה יחד
• וקנו לשבטינו • ונמוטותינו נחקורה יחד על דבר פרוז
• הדתות השונות המנדלות בין אדם לרעהו ומעוררות איבה
• ומדון ביניהם • אולי לאל ידינו לחבר את האהל להיות אחד
• לעונת כל האדם • נדרשה בכל לבנו ונסקלה את המסילה
• להוליך משם כל אגן נגף • ואחרי הלריפנו דת אחת נכונה
• וראויה להתקבל מכלם • נכרתה ברית יחד • ונהיה כלנו
• בני תורה ועבודה אחת ונשפוט שלומינו • שלום יהיה לנו כל
• ימי הארץ • ויהיה כל העמים עדר אחד ורופה אחד לכלם
• כאשר חוו בניאי אחת על אחרית הימים • • חלילה לכם
אזהבי מישור! אל האגן ואל תשמעו להם • ואם נתום לבנו
יחפזון זאת האנשים האלה • וכל מנמקם לעונת האדם • איך
בזב נביהם ואין נפתל בקרבם • הוזהרו משמוע אל דבריהם •
והוזהרו על נפשותם לכל יפלו במכמורת אשר שם לפניהם
האולת • אמרו להם: ברי לבנו! אם שלמים אתם אחתו הרפו
יבכם ואל תוסיפו עשות כדבר הזה • כי לא זו הדרך לכונן את
שלום

שלום האדם • דעו כי האולת במסתרים לארוב את החכמה
 למען הפילה פלאים • — הו, אולת! אולת! ידעת תהלוכותיך
 בורעים לי מעשיך • ידעת להתחפש אל כל אשר חפצת, יאאת
 בגבורים לבושה שריון קשקשים ותפל חלכאים בעצומיך • יאאת
 בחווים ותשאי משאות שא ומדוחים ותעור עין מתים מחלד
 ללכת אחרי אלהים אחרים לא שערום אבותם • יאאת בחכמים
 לועזי נשמלת הענוה ונחלק שפתיך המתקת סוד לכל דורשיך,
 ותאמרי אונייהם לבתי שמוע עוד אל קול התבולה • ועתה
 בראותך כי בצרה יד החכמה, ושבע התבונה נוהג בעם להוליכו
 דרך החקירה והבחינה, ותראי כי לא תוכלי לה, הנדלת
 עקב ותתחפשי למגשרת שלום ורודפת זדק, תאני פרוש ככת
 שלום על כל בני חלד, לפען אפור מלכיהם בדיקים ונכנדיהם
 בתבלי ברזל, ותשליכי אגודת מועת על נושרי העם, ותגרשי
 את החכמה מהסתמך נחלת האדם, ותמלוי את לבדך על
 כל הארץ • — שמעו לי אנשי אמת! שקדו על שלום אחיכם,
 הרבו מוסר ותושיה כאשר לאל ידכם, אהל אל חשימו לז על
 שנות הדעות והאמונות • מה יכס כלכל משכע על דבר נשגב
 מבח אנוש? היכן כחר נדבר את נבמקנת כסף, ומכור
 המונה בנרכלת? ואתם אנשי האכופת האלה, אשר נתתם
 אל לבכם לזרף קה כל הדעה להשליך מהם את הסגנים, ואת
 אשר תוילאו מכור תבונתכם העשו לזאת אחת לכל עמי הארץ,
 הנחתם את מחשבותיכם בפלס מאוני נדק? הידעתם כי לא
 תאות שלום ואשר האדם כי אם נבחרה הכשת, ואיך תחשבו
 ברנות שלום האדם, בסגור לפניו כל דלתי החקירה ובעצור
 את רוח מצינתו? הלא ברוכלים העבדו בדרך עס בריהם
 החדשה בקול קורא לאמור: חושן, בואו, קנו חמה! קנו
 חמונה! ויהי האיש אשר נתם לבנו ימאן שמוע אל דבריכם,
 עור ומודח מלבוא בקהל לכם, ויהי לשמנה במחנכם, הנזאת
 הרניתם טונה בדרך? חלילה לכם אחי! הרפו ידכם מדבר
 הזה והניחו לאיש לעבוד את אלהיו על פי דרכו, ולשמור את
 דתו אשר נחל מאבותיו, ואל תהנו מכסול צאלח בדיקים •
 שמעתי שמעכם ואחקוטעה לדעת על מה אדניכם העבדו,
 וחפץ מי תמלאון בעמלכם? אם על דבר אלהים תערכו מערבה

מי נקם זאת מידכם / הלא הוא יריב את ריבו ? ואם למען
שלום האדם יאחזק / טובו מדרכיכם כי לא זו ארץ השלום •
השקיפו בעיני בוחן / ותמלאו בלבוש נמקו קויתם עשום ענבים •
חנוני / חנוני / מלכי ארץ ורונייה ! אם קול קטן ודל כמוני
עולה לפניכם מלכותכם / הואילו שמוע לו ואל תתנו לב לעת
האנשים האלה כי שונים המה / ומתעשים אתכם מדרך הלחחכם
ואושר מלכותכם • קשר הדקות לא יקשור הלצבות / ויחוד הדת
לא יעשה את כל האדם לב אחד • האלהים הרועה אותנו
הוא רועה אחד לכלנו אף אם לא נרעה על שדה אחת יחד /
הוא יתקן עדרו אף אם לא יעבורו כלמו תחת שבע אחד /
הוא ישפוט שלומינו בראותו את דרכנו בשמור איש איש את לקח
אבותיו / ואנחנו נעמולה להעבי מעללנו ולהתהלך עם ריעינו
בלב תמים / מבלי לדון על מחשבת זולתנו / ולשכוח על
הדעות השונות מדעותינו / אף כי שלא נעיו פנינו ליסר אותנו
ולדחותו מקהלינו על לא דבר • ככה היה רצון האלהים /
ואנחנו איננו נמרה בו ? ה' בוחן לבבות יצריך כליותינו
ויאיר לנו את נתיב האמת / לו נבדו הדת והמשפט לדון על
מויותנו / ואם שפטו בשעריכם על המעשים ותנו ברכה
ושכר לחיותים כפול ארצכם / ולמרים אושר עמכם / ויסרו את
האנשים אשר ימרו את פיכם לעשות זקרבכם רעה / להשחית
תקון מלכותכם / והגינו במגן ישעכם את כל איש מטיב לבת /
ונתן לאלהים את דבר אלהים ולמלך את דבר המלך • האמות
והשלוש אהבו •

* * *

מלאתי את העתתי / הקורא האבוב ! והעתקתי לפניך
קצור דברי הספר הנחמד הזה כאשר לאל ידי /
ועתה עיני תלויות לך / לדעת אם הפקתי ראונך ; נכספה
וגם כלתה נפשי לשמוע משפטך ; והיה אם מלאתי חן בעיניך
וקיטב מלאכתי זאת לפניך / עוררת בי רוח חדש להרים ידי
שנית בדברי חקירה כאלה ; ואם אין / נא דון אותי לפי מחשבותי
וראוני / לא לפי מעשי • ודע כי בבדור לבני זעמתי א המלאכה
הזאת / דגש מלאכתי ואחשוב לאון בלעדי לבדי / וארדה אותי

את הכתוב
תהלכותיו
מלא / ואלה
הענינים / ואלה
מקום מחלד
האדם נבדלים
כל דורשין /
ועתה
נעם להולינו
ה' / הנדל
ני כרוס כח
קיום ונבדלים
עם / וקנשי
את לנדך על
שלום אחיכם
כימו לב על
על דבר נשכ
כף / ונמור
אשר נתקם
סניס / ואל
ענין הארץ /
יעתם כי לא
ואין תחשבו
קירה ובעל
עם נדיתם
חמה ! קנו
אל דברים /
כס / הנחל
ידכם מדבר
ולשמוע את
דבר דווקים •
כס הענין /
ערכו מערבה
מי

אל כפי / ואקריבנה לפני העדה * ואמרתי / יבואו הרעבים
 ויטעמוהו ותארגנה עיניהם ! ואם נפש אחת מני חלץ מאת
 בו מחק ונועם / ישמח לבי ותגל כבודי / והבי זאת משכורתי
 עשרת מונים * אכן אחת בקשתי ושנית שאלתי מכל קורא
 אשר ימצא מקום להשיב / אם לשאול או להגיה את דברי הספר
 הזה / להעזי עמי ולגלות את אוני כדת מה לעשות להקן את
 המעות / כי זה חפצי ישעי ויומתי כל הימים להטות און
 ולהקטיב מוסר ולקח מכל אדם / ולא אנוש להודות בקהל רב
 לאמור / שנית !

אחרי כלום רבנו ז"ל את הכתר היקר הזה אשר נגמר בשנת
 ה'תק"מ / שאת את לבו על בנו ידיד לבי המסכיל
 יוסף / וירא את הנער כי טוב / וך הרעיון / ונפשו מוכשרת
 לקבל דעת / ויאמר : הנה הגיעה הבת לטעה בלבו שרשי
 הלמודים הנכבדים אשר לגור האדם קלוי נס / למען יגליחו
 ויעשו כר' לטוב לו כל הימים * וינחר לו כוד שני רעים
 מסכילים / האחד התור ר' שמעון / והשני ר' בער ווייל.
 וימנעו יחד לקים צוקר השכם ולהכונן יחד על החקירה
 הנפלאה במציאת האלוהות ע"פ מוכת השכל * ודברי הווכח
 הזה הלא כמה נכללים בספרו מועדי שחר * אשר יצא לאור
 אחר זמן מה ע"פ כנה אחרת כאשר חסר לך *

בימים ההם הגד חדשות בקרב העמים לאמור : בן-מנחם
 יוציא לאור תולדות אהבו החכם לעבונג אשר מת
 בשנת ה'תק"מ * וישמע זאת האדון גה יגראטה יאקאבני
 בריסורארץ / ויכתוב אל נצירה אחת מלומדת ומודעת לרבנו
 ז"ל לאמור : שמעתי על מינדלסוואהן שהוא כותב את תולדות
 אהבו לטסינג / ונידעי כי מודעת את להכנס הזה / שאלי
 גא / אם נודע לו דעת לטסינג צענין האלוהות / כי
 ידעתי

(*) דעת אהרגסטורן / ארר פארעוונגן איבר דאס
 דמיין גאטטעס *

ידעתי בלב נעוה שהיה היה מכת השפינאציסטען *) וראוי
לו לכותב תולדותו להודיע גם זאת ברבים .

בשמוע רבנו ז"ל את דברי האדון נשמום על החדשות
האלה , כי להיותו מנעוריו אהב דבק מאח ללעסינג ,
ידע כל משכניו לנו , לא נעלם ממנו דעתו במציאות האלוהית
אשר היתה ארוכה וטובה כדעת אחד המאמינים השלמים ,
באשר יעידון רוב ספריו וניחוד בכרו נאטמן דבר וזייע .
אמנם למען לא הניח לאיש לבנות את ריעו האהוב בקהל עם ,
ולשום חפלה באיש נודע לחכם וישר לבן , נכתב רבנו ז"ל אל
האדון יאקאבי , לאמור , שיעתי ע"י הוצירה פ' שיש לך
ראיות ברורות על לעסינג שהיה מכת השפינאציסטען המכחישים
הבמציאות הבורא , ועתה באתי לחלוק בניך ולבקש ממך
להודיעני על מה העצמו אדניך , ולהרבות לי איפה מאסת
וכן את אהבי לעסינג , כי להיותי בוקב את תולדותו ,
והנני מקבל עלי להיות סופר דברי אמת , ולא אשא כניס
להדני , כי אם אהיה אוקו לעיני העם באשר היה . והאדון
יאקאבי השיב על האנדרה הזאת , ויכתב לרבנו ז"ל את אשר
אירע לו בהיותו עם לעסינג בחזרת מרגיש , ואת אשר
תקווחו יחד . אבל בכל דבריו לא נמצאה ראיה אחת נכונה
לכורס

*) **השפינאציסטען** המה בת פליסופים הנזמים אחרי דעת השליסוף
ברוך דע שפינאציסטען אחד מיהודי קהל
ספרדים אשר נולד באמסטרדם בשנת השצ"ב . ולאחר שקרא ושנח
חרבה למד חכמת הקבלה והפליסופיה , והרכיב יחד דעת המקובלים
והפליסופים , וכתבם כעין פציאות האלוהות הרבים לימורי העצמות
עם איות לימורי הבת המדברים יחד ונזה בפה לעצמו , ויכתוב ספר
עסוק העין מאד . ואני דורו פגעו בו ויציאו עליו שם דע לאמור ,
שהוא מכחש במציאות הבורא . ולאחר שהתדימוהו מעדת פרש
החם , והלך לראמטרדם . אמנם בכל זאת לא חמיד את דתו , ולא
אבה לקבל המתנות והבכור אשר הבינו לו שרי העמים , ופרגס את
נפשו בלישית הזכוכית לכלי ההכטה כל ימי חייו . ואף שגדאה אחר
העין בספריו שלא כען להבחיש במציאות הבורא , בכל זאת השכחה
לפוקר , וכתב כל הפוקרים והמכחישים אחריו שמו וקראו אותם כשם
שפינאציסטען . ודע לזרף ולגמאי לכל אשר בו יבונה .

להורות על דעת לעסינג בענין החקירה הזאת : כי אם
נראה צה צבירור שהאיש יאקאבי בעצמו נמשך אחרי דעת
כת השפילאייטן .

ויהי כראות רבנו ז"ל את דברי יאקאבי , וישת אל לבו להוסיף
לאור חללה את הווכחים אשר לו על דבר מציאות
האלוהות , ואיך הורה את הלמודים הנשגבים האלה לבני
ותלמידיו , ואחרי אשר יראו החכמים החוקרים את המופתים
אשר לו בחלק ראשון מזה הספר , ידבר בחלק השני על דעת
לעסינג ויורה בעצם ועם ודעת איך האמין החכם הזה במציאות
הבורא בלב שלם . ויאלו לאור הווכחים האלה בשם מועדי
שחר על דבר עת תולדתם בשעות הבקר . והא לך , הקורא
הנעים ! קורר הקדמתו לספר הזה .

הווכחים האלה המה משפטי השכל על דבר החקירה
במציאות האלוהות , אשר עיינתי ודרשתי וחקרתי
בה זה ימים כבירים . הנה לי כחמשה עשרה שנה אשר
נעטלו לפני דרכי העיון להורות את ידיעותי . גופי חלש
ונפשי עלי תשתוחח בגשתי אל ספרי המחקר לעיין בס .
ראוני רופאים ותמהו במאמץ כי לא תבד עלי מחלתי בהעמיקי
המחקר על מחשבות לבי , כאשר תבדה עלי בקראי ספרי
זולתי , לזאת וזים לי רוב ספרי פלסופי הזמן , ורבים המה
גדולי החוקרים בימים האלה אשר לא ידעתי אותם ואת אודותם
כי אם מספרות אנשי בריתי , או מאגרות בהקורות אשר
ספרו את מהללם . הנה , פילוסופיא ! בימי עלומי היית לי
רעה אהובה , ומונחת לי בכל צרותי , ועתה היית בעוכרי .
ויראתי מפניך כמפני אויב במסתרים . או אפחד לגשת אליך
באש יפחד לגשת אל אהובתו אשר עלה רקב בעצמותה והיא
באהבתה מזהרת לאמור : אל חובט בי פן תקדש . ובכל
זאת גדלה אליך תשוקתי ולא יכולתי כבש את ידאי , ולעשות
טונות הרפתקי את נפשי למען התעלם עמי באהבים , ואם
צפנעם כפעם תהיה זכאב חליפתי .

עתה גדל בני יוסף וראיתי גפשו מובנת לחכמה ותושיה ,
וחשבת

והשנתי לחנה המועלת עלי לכתוב לפניו שפרי החקירה
בהכרת הנורא יתגדך דרך מופתי התבונה • ובחרתי לו שני
רועים ארובים והשכמנו יחד בנקר להחוננו על הענינים הנפלאים
האלה • ונכח הומוסוס ההמה נכתבו המאמרים אשר אנכי
שם היום לפני העדה על הספר • וכו' • 44

45 ואם ידעתי כי רחוק דרכי מאוד מדרך פילוסופי הדור הזה
יען בחרו רוב הפילוסופים החדשים דרך אחר • ושמו
את המודים וההקסים • זה בנה כמה לעצמו • וזה הרס מה
שבו כל הפילוסופים הקדמונים • ואנכי עודני כוחד על מקומי
בארץ החקירה • באשר עמדתי זה עשרים שנה • מבלי נטות ימין
ושמאל • בכל זאת לא עזבתי ידי בלחם • ובחנתי את כל
מופתי אשר לי בחקור מציאות האלוהות • למען שמע את
קול עדת החכמים בשפטם עלי • אם מלאו את דברי כנים •
והיה אם יעינו דברי אלה בעיניהם • אחם להנניח לאור הלק
שני לספר הזה • וזו חודע הסנה אשר נהיית לי לכתוב את
המאמרים האלה ברצם • 46 ע"ב קצור ההקדמה האחת •

בפנים הספר הזה באר תחלה גדרי האמרה והמחשבה
והטעות • ואחר זה בחר את מקור הכרתינו ובאר
גדרי הסבה והפעולה והיסוד והכח • מבחינה האחת הוא
סולק ומבאר גדרי כוונתי ההכרית ואופן השקמם גם
בהכרות החושיות המושכלות והנסיוניות • ואחרי זאת באר
גדרי האמת ומופתיו • והספק • והרוב • ואיך גדע במופת
חוקר להכיר האמת מן הכוזב • ונכח הבחינה הריא הוא בא
אל גדר המציאות • וכל ההקדמות וההטעות אשר יעמידו
על מכונו • ואחרי זאת הוא מבאר כל הדעות אשר נחלקו
גם הכתוב הפילוסופים במציאות האלוהות • ומורה בטוב
ועם ודע את מחשבות לעסיג במציאות • ולסוף הוא מורה
מופתי המציאות בעומק העיון ורב המחקר • ולהיות דברי
הספר הזה כגן נעול ומעין חסום לאיש אשר לא שמש בחכמות
הלמודיות והשמושיות • לא רציתי להנניח ממנו העתקם
הקצור • כי להמנין לא יספיק הקצור • ולהכלתי מבין לא
יעיל מאומה • ואחיל עד אדע אם יעז הדבר בעיני חכמי
מענו

פמנו ומשכילי ישראל לקרות את דברי הספר הזה בלשון עבר ,
ואו הנני מוכן להוציא לאור העתקה כל הספר ההוא אשר בידי
חיד איש משביל וחרון אשר עמל להעתיקו לעצמו . גם
לא ארצה ספר פה שנה ומהלל הספר הזה , כי כבר קדמוני
כל כותבי הנקורות וכל מבשרי חדשות במהלליהם . וכבר
נדפס שנים בשנה הראשונה אחרי גאטו לאור לגדול ערבו בעיני
החכמים . והנני נא א דברי ידי המליץ ר' הירץ וויזל מה
אשר עליו בקנת קול גדי במאסף לחדש אדר ת' שנת תקמ"ו .
ואם דברי המאמר אשר הוצאתו למעלה , על דברי הספר הזה .

מועדי שחרית האירו נחייב גבלו ראשונים
סקלו מסילה עולה ביתר אל דבריך האחרונים .
כהנו סנים סלית אורחותם , הרימות מכשול אתריכו .
ועוד בו גם הקימות . בנית עוד גב עלימו ,
בו תרוץ גרור , יגודנו ,
על פניו תוכיחנו ,
יש אלה , יושב קרב סלה .

ויהי בראות יאקאבי את הספר הזה , איך התנצל רבנו
ז"ל את לימודי אהבו לעסינג , ויחר לו מאוד על
הדבר אשר עשה . ומדאגה מדבר פן יגלה רבנו ז"ל את
קלנו ברבים וידע כל קורא את דעתו , ואגודתו עם בת
השפינאזיסטן , מהר להדפיס ספר בולל באור דעת שפינאזל , *)
והורה בו כי הוא גמטך מאוד אחרי הדעה הזאת , אמנם אחר
זאת התנצל לאמור : במקום שתקצר השכל תמלא האמונה
את המחשור , ואני בעל אמונה , ומורה בלימודי דת אבותי וכו' .
ובאות בקש להתחסד בגד העדה , וסתי לו תודתו זאת כמי
הטחא לטהר את העמא ולעמא את הטורים ולשפוך כו
פל לעסינג ועל רבנו ז"ל העומד לימין דקדו .

הספר

*) מיכר דים ויחרי דעס ספינאזל אין בריסן אן הפררן
אענדאטותן .

סוד לעסינג אשר הסתיר לפניו כל ימי חייו / ונכח התחבולה
הואת אבא להתוכח עמו וידעתי גם את מורשי לבנו וסוף הדבר
לכרות ברית עמי / ואהי לו למשען להחזירו בתשובה שלמה
אל חיק האמונה אשר עליה שמתי כסלי . י

.. אכן / אם זאת מחשבתו וכל להנדיק את מפעלו למפץ עשות
העקוב למישור בעין העם / אפס ידע נאמנה / כי חס
מוורה רשעו / ופעולתו מאפע . ידעתי גם ידעתי מסות
כאלה / רבים מאנשי דורי נסו אלי דבר להתוכח עמי בעניינים
האלה / אכן אחת דברתי בספרי ירושלים את כל מחשבותי
על דבר האמונות והדעות / ומסס לא אוו כל ימי חיי . ואס
מעודי אהבתי את החקירה העמוקה / ועוד היום יקרה לי
חכמת מה שאמר הטבע מאד מאד / ואפסי יודעת מאד כי
מופתיה באמתיות הנלחיות המה חזקות וקיימות כמופתי חכמת
ההנדסה / בכל זאת לא מפיה לבד אני חי / יקומו הקמים לחמו
די / ירעשו האדנים אשר עליהם הטבעה חקירתי / יגבירו
עלי חיליים ויפרקו כל הקדמות / יפילו כל בניי שכלי בידי
לא יוכלו קום / בכל זאת לא יסירו מלבי אף שמץ מני
האמתיות הנלחיות / ואמון די כי כלמו נכונים וקיימים עד
עולם . בכל ארחות האדם נכל מציו ובכל מדרגה ומדרגה
אשר יעמוד עליה / נכלו לעיני אופות ומוססים מאין מספר
אשר יאמרו בלבו הלאומים הנלחיים ההמה . מה יקרו לי רעיו
איש האפוני משוכני ארץ גרענלנדר אשר לא ידע ספר
וחכמה / בהתהלכו עם בומר אשכנזי עלי קפאון / וירא והנה
הנוקר אור וזיקי השמש מפיקים גונג שלי / הרי הקרח ויקרא
ויאמר : אחי / הבט לזהר היום יתחדש לבקרים / בזה יפה /
האה / אם בן הדרת הנברא / מה נהדר הבוורא ! — אף אנכי ברוב
סקידי וכל חקירוקי / יספיק לי מופת אחד כזה להמוק בידי
אמתת הלאומים הנשגבים ההם / נאמנים וקיימים לי דברי
בעים ומירוק ישראל . באמרו : (חלים י"ד ט')

הנוטע און הלא ישמע .

אם יוצר עין הלא יביט .

המולמד יאדם דעת

ה' / יודע מהשבות אדם . י

כל ימי חברתי לכת הארח הקדמה אל תכלית שלימותי
 וכל דבר אשר ילמדני השכל הפשוט אשר לכל אדם
 כלמוד באינינו למוד / חלק זו / הוא נכון לפני כאור בהיר / ואם
 תועילו למודי תבנת מה שאחר העצב להחיות את משפטיו /
 מה טוב ומה נעים / ואם אין / הגני עונב את דרך החקירה
 הזה ותומך נפשי על משפט השכל הפשוט לבדו / ויואל אלה !
 יבחנו זאת כל המשכילים שרם יגבפו רגליהם על הרי נשף אשר
 הרימו המתחכמים והמעטאיים במסלל החקירה / יכירו וידעו
 כי זאת ארח סלולה ישרים ילכו בה למען דעת את האלהים ואת
 למודי האמתיות הנצחיות אשר אושר האדם תלוי בהן / וכו' .

הא לפניך / הקורא האהוב ! דברי רבנו — האחרונים !

אחריהם לא שמענו עוד מדבר אלינו / אחריהם לא הביע
 עוד לקח לתלמידיו השואפים לקולו ונמאים להקשיב אמרותיו
 הברוכות / אחריהם לא נשמעו עוד ביעקב במופת / הוה !
 הם היו דבריו האחרונים !

העיון והמחקר מתיס את כחי הנוף ואם בשרו נחשה /
 אף כי נזף חלש ענוג ורך כמותו / רב שקידתו
 ועיונו על החלק הראשון מספרו מועדי שחר / הבאב את בשרו
 וקצר את בחותיו / ולואת גור אומר לשנות ממלאכתו ולהנפס
 עד שתחדש בקרבו עצמה / ויחליף כח לנופף ידו שנית על
 המלאכה הנכבדה הזאת בחלקו השני / אך רוגז הדיב הוא קפץ
 עליו ולא נתנו השב רוחו / הוסיף עליו מכאוב ותונה /
 והעמים עליו עמל וכעס / ובכל זאת לא יכול עמוד את רוחו
 למען האמת / ויכתוב את דבריו האחרונים החלק ויוסרם
 לדפוס / ובערם יאלו לאור שמענו קול בוכים לאומר : גאסך
 אל עמו ! — הסכת גא ושמע את דברי החכם החוקר הרופא
 האפראתה ופראפעטר הערץ / אשר ונה לעמוד לפניו
 ולשרת אותו עד לאת נשמתו .

” משה הלך לעולמו כחמן יולא מחפתו . כאשר ראינוהו
 בימי חייו נועד לפעולה טובה שקט גליו בלי אומר
 וכלי

החכמה
 חוק הדבר
 טענה שלמה

למען עשות
 ה' כי חסד
 עמי חסות
 י בעניינים
 מחשבותי
 חיי . ואם
 ש יקרה לי
 עת מאד כי
 ופתי חכמת
 חיים ילמדו
 יכירו
 כלי ביד
 שמן מני
 קיימים עד
 זה ומדת
 חן מבור
 י לי רעיון
 ידע ספר
 וירא והנה
 קדם ויקרא
 בזה ופה
 אגני ברוב
 חזקת בדי
 ש לי דגרי

ובלי דברים / כן שקט ושלו יסן המותה • אם אשכח מות הישר
הוא אשכח ימיני אשר תמכה ראשו בלאת רוחו • רעי
אחיו ! אהביו ! מדוע מרחוק עמדתם ? מדוע לא מהרתם
לכא ? הנה / מדוע לא זכיתם לעמוד עליו ולראות פני הנדיק
הזה / עת פרד מעליו • “

” ביום השני העבר (ג' שבת החק"מו) שמעתי שהוא טוב
על ערש דוי ומהרתי לנא אליו / ובנאוי החדרה
מלאתי עומד וניסק בדברי חשנון / ועל שאלתי / מה לך
דודי ! ענה אותי לאמור ” שבת העבר ילאתי החולה בקור
” היום / והרגשתי באב וקולר רוח בשוני הביתה • “ אחר זאת
דבר עמי על אודת יאקאבי ויאמר : ” שש אנכי על בלותי
” את הריב הזה כי היה עלי לבול ולמשא • בלאתי נשא ערש
” כזה כי קציר כח אנכי / כח זכרונותי בנד בי זה ימים לא
” כביר / לזאת עמל אנכי לסדר את דברי חשנותי • גם
” נתמעטו בחות גופי / ואני חלש מאוד מאוד • “ ואחרי
משתי את דפקו מלאתי דוסק כדרנו / אך כבדה עליו הריק
את הליטה מעל החזה / ולזאת לקח פעם אחר פעם דגש
(לוקר) לתוך ביו כדרנו כל הימים • כי היה אובד מאד את
הדגש • ואחרי בלוחו לדבר עמי / הלכתי מאט מבלתי חת לו
מרחקת / כי ידעתי את טבעו שלא יכול לכבול סממני הרבואה • “

” למחרתו ביום השלישי שגתי לראות בניו קודם חלות היום /
מלאתי עטוף באדרת שער טוב על ערשו ופניו
רעים מאד • ויאמר לי / כבדה עלי מחלתי היום מאד מאד /
לא אוכל הקיא ליסת החזה / לא יכולתי אכול וגם שגתי גדדה
מעייני / וכל כחתי נחדלו • עודנו מדבר ובנו הצעיר בא
החדרה / וירא את הנער וזה עמו רוח אחרת / ויסכר לי
את יקר הנער הזה ואת חבונת נפשו לחכמה ודעת • אחרי
ואת משמתי את דפקו ומלאתי נודד וכולך לאט לאט / ואפציר
בו לקחת לפעמים בך אחת קטנה מן המסקה המקרת ומסתכת
הליטה אשר כינעתי לו / ואלך לדרי • “

” בערב בשעה החמישית מלאתי טוב על ערשו וזוס קדח
עלה בדמן • אבל רוחו היטה גלולה וגם שחינת
האזיר

האור נקלה לו יתר ממה שהיה קודם חלוצת היום • אחרי
שעה התשיעית פנה החום / וגם שאיבת האור לא כבדה
עליו / אפס אמר לי שהרגיש מכאוב תחת לבו (טט"ע)
והשנים לרחוק סגורות במהלכי הליכה • ולואת הסכמנו יחד
האדון הרופא בלאך ואנכי לתת לו נקייח המעיפ על ידי
קנת השלשול / ולשום מעכחת חמה על מקום הכאב / ואם
בזאת לא יכלה המכאוב / זוגו להקצו דמו • ובשמעו אותנו
מוהירים את האנשים העומדים עליו לזאת החולה / אמר
בדרך שחוק : הניחו להם / הלא לפי דעת קצת חכמי העבד /
האור בחדר מלא אנשים יפה לבדירות הנוף • "

בבקר יום הרביעי בשעה השביעית בא בנו כתאוס נחר
וגרעד אל ביתי ויקראני לאמור : בא נא חיש אל
אני / כי כבדה עליו מחלתו / ותרד ממנו מנוח • ויהי בנאלי
אליו / ראיתיו ובהלה אחותני • פניו חמרמרו והלבינו / וגם
אור עיניו לא היתה עוד אתו כמאז • ובשמעו את קולי /
קבלני בדברי חן בדרכו / ויאמר • אל נא יחר אפך כי קראתיך
היום בבקר השכם / הו / הליכה הוה היום מר מאד / לא
נחתי ולא שקטתי / המכאוב עוזני / אפס פעמים אשש
הסכתי את רגלי ועל זה נחלשתי מאד מאד • " ואחרי
הבליגתי עניתיו לאמור : אמנם לא ידעתי מה לעשות עמך /
תש כח אתה ואינך סובל סממני הרפואה • ויתחוק וישב על
הערס ויאמר : אנשה אם אוכל עמוד על רגלי אולי יעב לי •
ויקם וילך אל כסאו וישב כרנע / ויקם וישב אל ערסו • ויהי
בלבתי אל החדר השני לדבר על חודותיו עם חשמו ובניו /
שמעתי קול מתנועע בחדרו וארוץ אליו וארא והנה הוא שוכב
ישן שנת עולם / כאלו נשקפו מלאך אל מעל הארץ • עוד
תאר פניו מלא שכל טוב / צורתו לא נשתנה / הוֹק חן בשפתיו
במותו בנחיו / חבקותי את ראשו ועמדתי כאנן דומם / מבלי
דעת פנות ימין ושמאל צענב וכאב נעכר / ואך לני הומה
לאמור : יואל אלה יפיל עלי תנומה / אכרעה אתו • ועמו
אינן המותה ! ע"כ דברי החכם הנ"ל • "

קול השמועה הרעה הוֹת נשמע ברחובות ברלין ותהם
כל

גות היסד
רעו
לא מהתקם
פני הדיק

שהוא טוב
אף החדרה
מה לך
ונה נקור
אחר זאת
על בלתי
שוא ענה
ה ימים לא
תי • גם
ואחרי
עליו הדיק
פסע דש
ב מאד את
אף תח לו
בואה • "

את היום /
דמו ופניו
מאד מאד /
סמני נדדה
לציר בא
ויסכר לי
אחרי
ואכילר
ומהתקם

וחם קדח
שאינת
ר

(מו)

כל העיר • כל יודעיו ספקו כף אל ירך • כי אבד
משעם ומחמד לבס • וכל קוראי ספריו נאנחו • ויהי אבד
ומספר ובני לכל איש כיהודי פוולחו מן העמים • וראשי
הקהל יע"א קדשו עזרה על כל קהלם ויפריעו את העם
מעבודתו ויזו עליהם לבלי פתוח חנויותיהם ולבלי שלוח יד
במקח וממכר עד אחר קבורתו • ורבים משרי ברלין ומבית
המלכות שלחו אל אשתו לנוד לה ולנחמה • ובכל מקום אשר
שם משה ושמעו מגיע • נשמע קול יללה ובני ומספר לרבים
כי גדול יקרו וכבודו בלב כל מפיריו • כאשר יעידון הקינות
אשר נשאו עליו רבים ממסוררי העמים * ועל ראשם
החכם פראפעסר ראמולר משורר המלך יר"ה אשר חזר קנה
נעימה בה יבואו שתי נשים קוננות שם האחת שולמית (כנהגה
בנפת ישראל) / ושם השנית אייזעביא (לכנוי עס הנולדים) **
אשר לעומתן תשאנה קולן על מות החכם ז"ל ולגודל
ערבה אשתיה הנה שתיים ושלוש בתים :

שולמית

בת עמי ! איה איפא תמיך ואוריך ?

מי חכם ויורה דעה ?

הה ! ראש מוריך גוע • איהו ?

אייזעביא

הבת ברלין ! מי יקום בתושיה לנש עמך ?

חכמי אמת איה אחיכם ?

הה ! ידירכם גוע • איהו ?

חכמה

* לטוב יזכר שם הארון מאגיסטר קאנץ • אשר חבר שיר מיוחד

בנה אותו אמוצט אענדלסזאהן דער ווייזע, אונד דער
אענט • ומבר אותו לשוכת עניי ישראל •

** שולמית אונד אייזעביא אייני טרויאר קאנטאטע זויך

דען טאר דעם יידען וועלט ווייזן • אמוצט אענדלסז

זאהן קמן קארל ווילהעלם רמאלר •

(מז)

שולמית ואיועביא

הבמה , הושירה , וחסד ,

קוננרת יחד :

בן-מנחם עובנו , נע-ואיו .

שולמית

הה ! הוא הורה עין לעור ,

לכפוף משענה ,

ולב אלמנה הרנין בתנחומה .

איועביא

הה ! הוא הורה תומך לרל ,

ליתומים אב רחמים ,

ולפל הלך פתח דלתו .

שולמית ואיועביא

דלית בנו כי פס עוזר ,

יתומים הלילו כי שדוד מושיע ,

אלמנרת שאנה קנה כי הלך מנחם .

כל השיר הזה מספר מהללי החכם והוא רב הנחות מעורר את
הלב , ולואת חברוהו האדון קאפעאדירעקטאר וועסלי
בן אחי המליץ ר' הירץ וויזל בשיר ונגון , וקוננוהו שרים ושרות
במקהלות עם לכבוד ולתפארת ישראל , ורבים מחכמי
העמים ושריהם העמידו מזנה בנגותיהם לזכר החכם הזה , וחכמי
צרליון עודם היום מקבצים כסף מגדיבים למען הקים לו מזנה
באחד שוקי העיר עם שלשה חכמים מעדתם אשר היו אנשי שם . כל
פל זאת יעיד ויגיד את שלמות החכם הזה ותומו עם אליהו
המפאך ענוים בתשועה בדרותו גם , כי אף שעמד כל פעם
לקראת קמיו , ונתן חפלה ברבים ממוריהם לעין העם ,
והורה בכל חבוריו שלא יאבד שמוע אליהם בעיני האמונה ,
והניע לפעמים יסודי מופתיהם , בכל זאת אהבוהו וכבדוהו
שנע

שבע על אחת מאשר כדברו אנשי עמו אשר החזיק אמונתם
והיה מן בעדם כל ימי חייו .

ויאסף משה אל עמו ביום ד' ה' שבע התקמ'ו בן שבע שנה
וחמישים שנה וחמש חדשים / ויקבר למחרתו ביום
ה' וישכב עם אבותיו . וכל תלמידיו ואהביו נשאו עליו קנה
ובני / ויהי אבל כבד לכל שבטי הדור אשר ידעו ערוך גדולתו /
ובכל ספרי הקורות ומדברי החדשות חין אומר ואין דברים בלי
נשמע קול נהי על מותו / וקול רנה והלל על מעלותיו בימי
חייו . אשרי ה' שכן לו !

בואו אחי ורעי המשיחיים בעם והישרים בלנותם ! נכרעה
נכרעה לפני ה' עושינו ונודה לשמו על הטוב אשר נמלנו
לחת ימי חלדינו בגורל הדיק הזה / אשרינו שוכנו לעמוד
לפניו לשמוע לקח מפיו / אשרינו שכן לנו אהים עינים לראות
ולב להבין אמרותיו הנרופות הנותנות חיים לשומריהן / אשרינו
שלמדנו ממנו ערוך אותו ואת למודיו היקרים / אשרי העלם
שוכה להיות בין ילדי ביתו / אשרי הנער שוכה לזקק מים על
ידו / כי בכל פסע ופסע ממלכיו הניע מוסר ותורת חיים /
די זרע אמת להשריש בלב נכון להלליה ולעשות פרי / — אי
לך ! איש בער אשר לא ידעתו / וכסיל לא הננת דבריו /
אבוי לך ! איש עקש אשר מאנת הטות אונדף אליו ותמאס
בתוכחתו / טוב הכבוד ! ושים עינך על ספריו ועל למודיו /
והכלם / הנע אל תולדותיו וראה איך העלכו אלהים מערמת
עפר על במתי התפארת / למען האיר את עיני עמו בנתיב
האמת והשלום / והספר / טוב נא מחטאתך ערס יגנפו רגליך
על הרי נשף / תראה חתם ותבהל / חדע כי זדון לב השיאך
לחת דופי בחכמה ודורשיה / תאבה טוב אחור ולא תוכל /
כרות ברית לשפתיך לכל הושיא על אדם פתק ערס בחנת אותו
ואת דבריו / אז תלמוד אהוב חכמה יושר ואמת / ואז תתענג
על ה' / בהפקה עיניך להניח אל פועלו / בדעתך את תעודתך
ואת הארח אשר תעבור בו למען בואך אל המקום אשר שם שם
חוק לך צוראך / לבעבר השניע בנאמנות נפסך / ולהנחיל לך
מרב טוב האופן ליראי ה' ולחוששי שמו עדי נח .

אם ננו המשיכיים בעם באזנע אלהים. נהלך מפיניהם
מוחמד עיניהם מורה דרכם ומיטיר לכתם ; הנוערים
בעם ! הלא כנס היתה יד אלהים ? — עובים היו האמללים
האלה אשר טעמו את חמת כוס הקרעלה הזאת / מן העליונים
אשר הריקוהו מביתו מזלזל נפשם מרורות למו ; שהם ידעו
את מחלתם ויחתרו אחרי מזור למען החיות נפשם / ואלה לב
אנן לבם / לא ידעו כי מרה תהיה באחרונה . שפרה עלי
נחלת הבונים / מחקה דמעת הנאנקים אשר יונה מקירות
לבם עלי קברו / כי ממקור השכל דעת יאלה . מקור נאמן
לאיש החל רוח החכמה לפעמו לנח לא יכזבו מימיו . הם ידעו
את מכאובם בידעם את יקר ההולך אשר ספדוהו / ויהי
תנחומתם ללכת את הדרך אשר סקל לפניהם / ולמלאות את
לבנם מן האוסס אשר פתח לפניהם והשאיר אחריה ברכה ועונה
לדורשי אמת ומוצאי דעת . הם צמר נפשם יריעו אף יאירוהו על
המות אשר לא ישא פני איש בעצרו כנחל שוטף עלי חלד *)
אכן אחרי הכלינתם ישחקו לפחדו / ילעינו לרעש כידונו, לאמור :

מוֹת ! עַץ חַמְכָּתָּ שְׁאֵר בְּרִיהוּ .

לֹא בָלוּ שְׁחַת אָפֶס קִצְחוּ .

עוֹד מִכְתָּב חֲכָמָתוֹ חֲרוּת עַל לֹחַ ! **)

איש אל אחיו נוחס יביע / מומו לא לקח הכל ! עודנו חי אתנו ,

עוֹד דוֹבֵר אֶתְנוּ *) לְשׁוֹן וְסִפֵּר .**

לֹא מִשְׁפָּתִי בְּשֹׁר עֶפֶר וְאֶפֶר

לֹא אוֹמֵר וְדִבְרִים בִּי אִם בְּרוּחַ •

*) עיין קול נחי להמליץ ר' הירץ ווייל במאסף לחרש אדר א' תקפ"ו .

**) הן המה דברי המליץ הנ"ל שם .

***) שם נאמר עם ריעיו .

מן שבע שנה
מחרתו ביום
ו עליו קנה
ד גדולתו /
דברים בלי
לכותו בימי

! נכרעה
אשר נמלט
בינו לעמוד
ימים לראות
הן ; אשרינו
שירי העלם
וק מים על
קדמ מים /
י - ח

נח דבריו /
ליו ותמאס
למודיו /
ש מטרמח
עמו נחני
ינגמו רגליך
לנ השיאך
לא חובל /
בחנת חוסו
ואו חקענו
את חטונך
אשר שם שם
ולכנחיל לך

רב לנו , אחי ! חוינו נפלאות מתורתו , נשא אותנו כאשר ישא
האומן את היונק אל חיק החכמה , הדריכנו אל משעול האמת
וכורה לנו דרך תושיה בהאיר לפנינו את נתיבה . נא , אחי !
נחוקה בעדינו לבלתי סור ממנה ימין או שמאל , ונעמולה
בכל מאמצי כחינו למלאות לבנו חכמה ואוסר ; הוא סכין
לפנינו דרכם , הוא הציב גבוליה , לא נעבור עליהם . תולדתו
תהיה לנו לנש , ותורתו לעינים . אחת דבר ורבות שמענו
משלו על יעוד האדם לאמור : רדוף האמת , התענג בנאותה ,
חפוי בשוב , ופעול המעולה * , זה כל האדם .

אלה תולדות האיש המפואר אשר יאמור אמור עליו דברי
החכם * * יקר ברורו יחיד בעמו , כי כל חכמי
העמים אשר הכירוהו או ראו את חבוריו , העידו והגידו שהוא
היה אחד מן היקרים אשר לא בכל דור ודור יולדו מהם רבים
על הארץ , ובין חכמי ישראל לא נודע בדורו איש כמותו שלם
במעלות ומדות וידו בכל חכמה ותושיה . אשרי הדור שזכה
בו ! והנה ידעתי גם ידעתי כי בכל עמלי שעמלתי בכתוב
תולדותיו אלה , לא מצאתי די הכק ראוי , אף כי ראון
זולתי , ועוד נכספה וגם כלתה נפשי לנייר נחרט חנוש את
כל כתובות נכשו הרמה בכל עיו , למען יעמוד לזכר דור
אחרון , ולעם נולד אשר לא ידעכו . ואש חדל מאתי עט
מופר מיד , לא ארף ידי מלתארו כאשר הוכל , אולי אעיר
רוח איש רב פעלים לבא אחרי ולמלאות את חבורי .

רבנו

המשל היה הוא מקור נובע מים חיים על יעוד האדם , והוא
גולל כל דבר הן מהעבותי הן למודי והן מעשי אשר לאדם
לעמוד עליהם על הארץ , והם : דרישת האמת והכרתו ביהיחזק
מאמץ . אהבת הוסי בטעטק . השתדלות לרשינו
המבורח המבורח בטק . ועשיית הטוב והחסד והישר כפי
היכולת פרמקסם . ובמאמר יעוד האדם אשר אכתוב אלה בטה
הנאת אהבים ביאורו לפני אוהבי החכמה .

המשל כן כתב עליו חכם אחד תחת משבתו אשר הקים לזכרוננו בחורי
משפחת : מונטר אלן ובלשן , מונטר דטן ויינגן איינליג !

רבנו
פיו שחר
ני חכמת
נחקר
פיו לדבר
ויקר
איש דור
היום את
ונלשן ק
ונפרט
נחקר השב
או הששי
הנות סיו
ואו נקועת
לפניו
סותרים
אשר בלו
לשם חדש
וקטובות
לרוח בו
להקובח
במסור
להקוען

* נפשי
נכשו
הצורה
בדמותה
נחוצה
נאר מיד
האומן
שע על
ני מוד

רבונו ז"ל היה קטן הקומם / ארך השוקים וגובה החוץ /
וכחש מאד מאד • בעל שער שחור וזק / ומראה
פניו שחחרה • לא הדר לו ובכל זאת מלא חן בעין כל רואיו /
כי חכמתו האירה פניו • עיניו היו גדולות וגולגולת הנה והנה
כברק רקיע / וכחלים חודרים אל לב רואיו • צפקחו את
פיו לדבר / הולך חן בשפתיו / וכל עורקי פניו הניעו שמחה /
ויתר חלקי פניו ושרעוטי ונבה מצחו כלם הנידו עליו שהוא
איש וך הרעיון ורב תבונות ובעל מדות טובות * • בדברו לא
הרים את קולו ולא האריך באמרותיו / כי אם דבר בנחת
ובלשון קצר נקי ונבחר • הוא היה מזהב מאד את החברה /
ובפרט בימים אשר בהם משכו / ולא היה מתבודד כי אם
בבקר השכם משעה רביעית אחר חצות בלילה עד השעה השמינית
או התשיעית / ואחרי זאת הלך לחנותו ועסק במאכרו עד
חצות היום ולפעמים שעות שמים או שלש אחר חצות היום /
ואז נתעודו בביתו חברים ומלמידים המקשינים לקולו / ונשנו
לביטו מלא את הועד הזה / ונתוכס חכמים תורניים כליסופים
פוחרים ושרים ויועצים וקנים נבחים ונערים תושבים ואורחים
אשר באו לשאל לשלום לו / והתעלם עס כלם באהבים / וספר
להם חדשות נחמה או בתולדות הוצן / והתפנה עמם בשאלות
ותשובות המחדדות את השכל / ונתן לאיש איש מהם די חקו
לרוח בו נפשו • וזאת היתה מסגלותיו הנפלאות / שהיה יודע
להסובח עס כל איש בעניינו / כסוחר כשוכע כפילסוף כחורני
כמשורר כמדקדק וכו' איש איש לפי עניינו מלא אותו נכון
להסיעץ עמו / ולקחת מאתו לקח • וכלל זאת לא נשמע מפי
לשון

ד ב 2 4

* נמצאים כמה וכמה ציורים ממנו אשר נעשו ע"י אומנים גדולים אלה
כצבעים ואלה על לוח נחשת / אמנם המפוארה שבכלם היא
הצורה אשר עשה האדון פריש צייר המלך יר"ה בברלין / ואחרית
כדמותה נעשה לוח נחשת ע"י האומן האדון מילרר בשטוטגארד
בהוצאת ראשי חברה חנוך נערים מנחה לאדונו המלך יר"ה / נאותה
מאד מאד • מלבד זה נטבעה צורתו במטבעת כסף וזהב ע"י האומן
האדון אבראמוסאהן / פתח חותם בחצר המלך • וגם תצובה באבן
שיש ע"י האומן האדון טאסארט פוסל המלך • והיא עומדת לזכרון
על עמוד של שיש נאה • מצד בחדר ראשי תורה חנוך נערים •

באשר יש
על האמת
א / אחי
ונעמלה
הוא פני
קולדתו
שם שופע
ב בנאות

עליו דברי
כל חכמי
בנידו שאל
מזהם רבים
מאות שלם
הדור שנה
לתי נחמד
קף כי ירון
אחש את
לזכר דור
מאחי עט
אולי אשר
דבנו

דום • והוא
אשר לאדם
הוא הולך
ות דרשתי
והישר בפי
א"ה בשר
יבחנו בחר
לליהות

לשון נזיר אומר ומחלטה משפט כלשון המורה אל התלמידים ,
 כי אם שפה רכה דורשת את האמת , כתלמיד החפץ לקח
 ומתוכה בשאלה ותשובה עד צואו אל קנה חקירתו . הוא היה
 נזהר מאד מלדבר לפני איש אשר לא מלא את לבו נכון , דבר
 בחכמה הנכונה . ועיני ראו בדוא לפניו בחור רך בשנים ושאל
 מאתו פירוש בדברי הראב"ע על דבר ההשגחה הפרטית , למען
 התראות לפניו כפליסוף , והשיב לו : גם אנכי לא ידעתי
 פירושו , נדרש החלה במפעלות אלהים ונבונה חסדו ועוזו
 על כל בריותיו למען נדע גדר ההשגחה , ועוד חזון למועד
 לעמוד על כונת הראב"ע . בכל מפעלותיו אהב מאד את
 הסדר , ולא התוכח עם איש בשום דבר , ערס סדרו תחלה
 את חלקי הכוח מן היסוד זה עד קנה בחינתו , ובתן תחלה
 את מחשבות המוכחים לרופות ונכונות יחד בדברי הדברים
 אשר דברו גם , כי אמר : הרוב מהמחלוקות והפלפולים אשר
 יפלו בדברי חכמים , נסתעפים מחסרון גדרי דבריהם ,
 ולפעמים דעות שניהם שווים בלבם , אך ע"י דבורם נשתנו
 ונזמו רחוקות אשה מריעותה . ובנה הסדר הזה נהדר מכל
 החכמים אשר קראו את ספריו , כי ידע להקל על הקורא את
 כל דבר קשה בחקירות עמוקות , על ידי סדרו את המאמרים
 בלחם לשונו ובארו את המושגים בגדרם הפרחקים כל מושגים
 זולתם וזרים . וזאת אחת מן המעלות הרמות אשר לא כל
 אדם זוכה בהן . ולזאת שנה מאד את דרך הפלפול אשר
 הורגלו גם תלמידי בני עמינו להיות נבילים תוך דברי חכריהם
 בשאלות וקושיות ערס הבינו את אשר דברו . ופעם בא אליו
 אורח איש פולניא ואמר : נאמי הנה לפלפל עמך , ויענה
 אותו בפנים שוחקות לאמור : אל תירא אדוני ! שלום יהיה
 לנו ! שכלו היה נרוץ מאד לרדת אל מעמקי החקירה בכל
 דבר נשגב , ואהב מאד את החריפות בעיני המדע , אבל
 יותר ממנה אהב את הכנרת הישרה , כמו שנראה מתבנו אל
 יאקאבי הנעתק לעיל עמוד ק"ד וק"ה . וכה אמר לפעמים
 אל רעיו : הוכרו מאד במשכמי השכל הפשוט , כי הוא שופע
 דרך אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד , הוא ירחיק שקר
 וגבולו , אף אם תעטפו ותתחפשו בכל הלמודים והמושכלות
 שנעולם

לא הניח לאיש להללו בפניו / ואם אמר אחד מן האנשים
הנכרים האלה / כי נא לברלין למען ראות פניו / השיב /
ההיית במקום פלוני וראית את החכם פלוני / או במקום פלוני
וראית את החכם פלוני / למען הודות כי הוא קטן בעיניו /
וראוי לתת לב על גדולים ממנו בחכמה *

כל חכם לב יודע כי ההסתפקות היא אחת מן המדות אשר
מבלעדיהן לא תכונן חכמה אמיתית בלב אדם / כי איש
חומד מותרות אף להעשיר ולהרבות הון / לא יסקוד בכל לבו
על החכמה / גם לא ימלט מחטאת הנגע / אשר בראשיתו
יתחפש במטע החושיה לאמור : אך למען הספיק נפש לקבוצ
הון / ואחריתו להיות יצר רע שולט ואוכל על כל מפעלות
האדם / מוליכו אל דרך אשר לא כן / ועובר את צערו /
אנש ברגזו ז"ל היתה המדה הזאת ביתר שאר ויתר עו /
כי היתה כזיר לסגב עליה כל מדותיו ומעלותיו הרמות *
בסנחיה נמלט בנעוריו מהבלי הימים האלה והספיק את נפשו
באכלל ומסתה כדי רעבונו ולמאונן / ולא אחד מלבושי שש
ורקמה (המרימים לב אנשים רבים אשר לא ישומו עם כלבי
לאן לפעוד נבד מלכים) כי אם הסתפק בנגד נקי מפני כבוד
הנריות ובמחללות להחשות מורס וממטר / למען קדם את
כל כחותיו לתקרובת החכמה * גם בימי חורפו עת אשר
לא נחשב הכסף לאומה / וכל אוהב כסף השביע כסף כאות
נפשו* לא שס לבו עליו ולא פנה אל שעי כוב / כי אם שמר
את תפקידו ולא מש מאהל החכמה / ובכח המדה הטובה הזאת
גבר עליונו טובתו / כי בימי חליו ומבואבו / אחרי אשר כבר
סרה ממנו תקוה לשמוע עוד מפיו לקח / עמדה לו ההסתפקות
ופרישתו מכל תשוקות הגופניות להחליפו כח ולחזקתו שנית
לדרוש טוב לעמו לכבוד אלהים ותורתו * וכך כתב עליו אוהבו
החכם האדון פראפעסר ענגל אחרי מותו * לולא נשמר החכם
זי האמתי הזה בכל כחו מכל תשוקות הנפש והגוף ימים רבים /
היה

11 היה כבוד נאסף אל עמו אחרי סתלע הריב אשר היה לו
 12 עם לחואטער ; והנה מתשוקת הגוף נרחק נשמירה
 13 ממעולה עד יום מותו / והיה דבר נפלא לראות גוף אדם
 14 מתכלל ומתקיים ממעט המון אשר החיה בה את נפשו וה
 15 ימים רבים / וזהו גש ענמת נפש לראותו יושב על המסכה
 16 אשר הכין לאהביו ורעייו / והמה אוכלים ושמים ושמים
 17 כאותם / והוא / בכל השוקתו / לא טעם ולא שם א פיו
 18 מאומה / כן כגש את ילדו בתשוקת הנשמה ; אמנם לא
 19 כן בתשוקת נפשו אל דברים הרוחניים / היא גברה עליו ולא
 20 יכול לה / כי אש אחת אחת שב אל דרכו ההשגות / והרים
 21 ידו שנית להורות לבני דורו את אשר חקר ואון בימי עלומיו ;
 22 ולו הניחוהו ללכת שליו ושקט מבלי הקרה לפניו אשון / היה
 23 יכול לעמוד עוד ימים רבים על הארץ *)

האלהים גרבו בעושר די הספיק את ביתו ברוח והותר /
 ובאות היה יכול למלאות את כל משאלות לבנו /
 לתמוך ידי אביונים / להטיב עם בני משפחתו / ולפתוח ביתו
 לאורחים / ולהשיבם סניג לשלחנו ולהתעלם עמהם באהבים .
 בנינו נא על חסדי האל יתברך עם האיש הזה . הולידהו
 במצב העוני והמחסור למען אלץ נפשו לבחור בחכמה / ואחרי
 העמידהו על מכונו בכל חכמה וטושה / הנחילהו גם הון די
 מחיה / מביתו מחנה יד וזולתו / למען הרבות לו טובה . מחת
 אלהים הוא לנפש ישראל להיות נשגדה מעל כל דאגה / למען
 השלים את חקו . ולולא היה עני ומסר כל בנעוריו / מי
 יודע אם הניע למעלתו הרמה בחכמה ? ולולא היה עשיר
 אחרי העמים עליו עול כלכל אשה ובנים / מי יודע אם היה
 עומד בתקפו / או אם נתכבד ונהדר כן בין בני עמו ?
 ראיתי רבים מבני עליה אנשי מדע ואוהבי בינה / ואחרי אשר
 העלו על שמים עול מחית נתייהם / ולא השיגה ידם די
 חפס

*) אין דער פאררעדי לו דער טריפט / אן דיא
 פריינדי לעסינגס .

הפסל / היתה אתם רוח אחרת / מאסו בחכמה / ותעצו
 צמדע / וגם במעשיהם שנו את טעמם ; כי נכרחו לשאת
 פנים ולדבר חלקות לאנשים אשר העיבו עממם / וסופם להיות
 בזויים בעין העם / ודבריהם אינם נשמעים ; מכל זאת שמר
 האלילים את רבנו ז"ל לעוב לו ולעמו .

במדרת הסתפקותו בעניני מחייתו ולרכיו לבלתי היות אץ
 להעשיר / כן היתה בכל פעולותיו אשר פעל לעונת
 זולתו / לא בקש שכר ולא תורה / ולא דרך כבוד ושם / כי
 אם עשה את אשר עשה מפאת העוב והטויה הנמשכת עס
 הפעולה עצמה ; ואחרי כלותו פעולה עונה לזולתו / או בהמליץ
 בעדו אל אחד משרי המדינה / או בספחהו אל אחת הכהונות
 וחי בהם / או בהסר מעליו אימת עונם או חרפה בעברו על
 אחת מחקי המדינה / ובהנה רבות / כי כלם באו אליו לבקש
 עזתו ומליצו / נראתה השמחה על פניו / כאלו בעשקה
 העונה הוצת לבפשו . וכן הסתפק בנפש חסלה גם לשמוע
 דברי חכמה או מליצה מפי זולתו / ואף אם לא יקרו בעיניו
 כל כך ; שמע את הדברים באזנים קשובות / וקבלם בדברי
 חן / כאלו היו נפלאות לא שמעם און אנוש עד הנה / למען
 את עצמה בלב המדבר או המליץ לאמץ את כחו עוד / ולהשלים
 את ידיעותו ; אמנם לא כן בדברים הנוגעים בבחינת האמת
 והשקר / בעניינים האלה לא הסתפק בדברים בינונים . ולא
 נח ולא שקט בבחינתו ומקד והוסף חקור עד לרפוא את הדבר
 והוציא את האמת לאור מוקף שבעתים . כי על כל מדותיו
 הטובות הנדילה מדת אהבת האמת שלש המדות האלה ההסתפקות
 והענוה ואהבת האמת היו יסודות לכל חכונת נפשו וגדלו
 וחספארתו ; בכח ההסתפקות חכם / בכח הענוה נאמן / ובכח
 אהבת האמת נאמן . שפלו ועגמתו ויגיעותיו להשיג עס כל
 איש אשר בקש ממנו עזרה / נודע מאד לכל יודעיו / אך על
 כלם נברה תוקתו ומדינתו להודות את האמת / ולהעיר בלב
 אנשי דורו רוח הבחינה / לבקש דעת ומוסר ותוסיה . בספריו
 ובגבורתו עס אהביו ובאגרותיו אל מיודעיו שם בפעם בפעם
 רומי התושיה למען הועיל בלמודיו לכל אדם כפי מוצבו ותכונתו .

העוב

המזב

הקורה

השיר

הקורה

ויבחרו

הקורה

וחסי לשו

ועל כל ד

בו את ה

סקל את

הקורה

על התל

נחמיות

העיר

התלמיד

ישראל

ועשרת

נבואים

ו"ל

גם המה

מכתבו

לחנך את

לחיות

(*)

דבר

הכל

נכונות

היו כח

היו לו

היה

היה

השוב אשר עשה לעמו יבן לשתי פנות / האחת / הוא היה
הראשון אשר השיב את בחורי בני ישראל אל מקור
החור / כי דורות רבות אשר לפניו / עזבו בני עמו את הדרך
הישר אשר הלכו בו חכמינו האמתיים ז"ל / לדעת חלה את
החור שנתב על נוריה / ערס ירדו לעומק ים התלמוד /
ויבחרו בדרוש ערס הצינו הפשט ונתהפכות כלה נשתכחה
החור מִישראל / ולשונו הקדושה והלמה שנתה את פניה /
ותהי לשון עלנים / איש איש עשה נה את אשר יוש לעשות /
ועל כל דמיונו רעיונותיו המגולגלות מלא כבוד במקרא לדרוש
בו את הנליו ואת השיח והשיג אשר לו * / אמנם רבנו ז"ל
סקל את הכרס והוליא משם כל אֵין נגף / בחורות את דרך
הקדש איך ילמד הנער את הלשון והמקרא ערס החלו לשום לב
על הנחלים הטובים ממקור מים חיים הוא / ובהקדמתו לספרו
נתיבות השלום שקל כולם מאוני דק ראשית למורי ההגיון
בערך ראשית למורי חכמת הלשון / למען העיר את רוח
התלמידים ללכת דרך נכונה / ואם עוד היום לא נקיה עדת
ישראל מחטאת הזאת / ועוד רבו ביניהם אנשים מלעיני לשון /
ומשחירים את יפעת החורה הקדושה בהלי' בעיניהם / הלא
נבנים המה בעין כל משכיל אשר קרא פעם אחת את דברי רבנו
ז"ל / ומיום אל יום נחלטה עוונם / ועוד מעט ואינם / כי
גם המה יבשו וישונו מדרכם ללמוד ערס ילמדו * וביתר
מכתבו הרמים בעל רבנו ז"ל פועל רב בין עמו / כי הורם דרך
לחקך את בניהם איש איש לפי מדרבתו / וללמד לשון וספר
לסיוט איש איש מדבר כלשון עמו אשר הוא יושב בו כלשון נח
ונקי

(*) אולי יתעורר קצת מקוראי דברי כי באתי הנה ללכתו בזה על לומדי חורה
אשר לא בנו בנחמיה / חלילה לי ! מי אבני כי אודים זולתי וכי חורה
דרך ? אמנם כונתי על קצת הדברים והחבלי פניהם מלא הנל ורעות רוח /
מכלי דעת דבר חורה או בחכמה / וכלם אֵין שכל המוני דברי חסד ולזון
כנגמות שוטי שבר / ישנו רק בעין סכל ויושב קרנות / ולא הכם יבאנו /
וכי כמורדות לנו * והמה התחלים כדמים ומגלים פנים בחורה שלא כהלכה
אוי לנו / בלוחנו ופחד קהלנו הקבץ לנו זאת ! והנה נבדי שלשה כברים כלה
הרפשים מקרוב / ועל כל קורא אשר יבסוף לראות אחתם דברי לוח עלי
והשלם לזר חס אֵין כגף *

ונקי *) ולהרגילם לאהבת החכמות הלאומיות והמשניות ,
באשר יעיד הומן כי נמאלו בינינו כעת בעלי לשון / משוררש /
ומונגים חוכניים והנדסיים אומנים במעשי חרש וחשב . לא
אלמן ישראל , ולא עוד יהי לחרפם בגוים לאמור : אך עס
חסר לב הוא לא ילל לכל דבר .

הפכה השנית נבחינת טובתו על עמו , היא תפארתו בין
העמים . כי נכתבו את ספריו בלשונם לא ונקי
באחד הגדולים אשר בין חנניהם / קנה לו שם טוב / וידרשו
ליו רבים מראשיהם וגדוליהם לתקוב עמו / ויאבדו ויתחדו
עמו לפעול יחד פעולות טובות לאשר הכלל / ויסירו כמה
מכשולים אשר היו לאבני נפך לבני ישראל בימים הראשונים ,
בעוד היות שכל האדם כפוף תחת מועות אולת הכוורים אשר
דרשו את רעת העם הוש / אלה בקשו להדיחם מאמונתם
ותורתם בחוק יד / ולא אמרו / פס נואש הוא מפור ומפורד בין
העמים / לנס ולאות כי יד אלהים נבעה בו על דבר מאשר נהורה
החדש / ויהי להם שפלת ערת ישראל לאופת להחיות אמונתם /
מבלי שום לב כי המה פשעו גם / ובמרד ובמעל הורידו אותם
אתחיות האל / וולתם אמרו / הניחו לעדה הרעה הזאת ללכת
באין בלי רועה / מוורים המה לנו / האלהים עונם והדיחם
מעל פניו ואנחנו נחוס עליהם ונרחמם ? את כל דברי הנאפה
האלה הפיר רבנו ו"ל מאת פני עמו / והורה בחכמתו ובמדותיו
כי

*) ויהי דברי בעטן הלשון זכור אזכור דברי אלה הדרגשים הפוערים פה לבלי
חוק / אשר הובית את עמנו על דבר שומם לב על חכמת הלשון / אך
איראש המושל אשר הוא יושב יחסי החיץ בחלקות לאמור , כי גם בכתב ולשון
נכדים ינקבו חכמות רבים / כי יאות המה עמנו / ויתקון גדול הוא זה חקן
מדינה / ואלה בני שם מחשבי קיום קץ וחכמיות / שחא יש מהם אחרי שיגדלו
לא יתמידו בלאומי טובה / ויהיו לטובי ארץ סחור סחור ולא ידעו את לשונה
ואת כבתה / ואף יסחרו עם זרה / הלא נפגמה הארץ ויושבים / לא ישמעו אים
שפת נכמיה / וכו' " לא לי עליך / הקורא בקול ! אם לא ישבה בעיניך נחות
הלשון כי אם להשתחשם נה לטובי ארץ סחור סחור ! מכותלי ביתך נכר שחמתי
אתה / תאר תכונת רוחך כחאל פני פפרך / ומחשבותיך בלולות ומעורבנות
כחאמרי מרדכי ! הוול לא שפת דומם ללאומי תחלה ואחר סדנר !

כי גם לאים ישראל חלק נחלת התשובה / כי לא נופל הוא
מאחד האדם בתורת האדם / ובכל זאת לא סר מדת אנושיו
אף פסע אחת / וקיים מצות אלהיו בכל לבו / והחזיק
אמונתו נגד כל הקמים עליו בטוב ועם ודעת / הם / עמי /
עמי ! מי יתן וילכו רבים בעקבותיו / להאמין בי' אמון דרך
אשר לא ינועו ולא יזעזע כל תחבולות ומחשבות אנוש ממקומו ;
לשמור תורת משה עבדו הטובה והנרובה בכל נפש / כאשר
הורה בספרו ירושלים ; ולכבד פני חכמים אמתיים בכל לב
לכשר עשה משה ; חננו אלהים ! והאלל עלינו מרוחו / תן
בלבנו מזרחתו מחכמתו וממושרו / למען נעבדך ונשמור
דברך ונכבד את בחריך אשר שמת עליהם רוח חכמה עזה
ובינה כאשר עשה אל'הי היקר הזה כל ימי חייו ; אך בדברנו
נגד חכמים בעיניהם הקיוקה בעדנו ושמור את נפשנו ממורד
לבב / ותן לנו עוז ועזמה להורותם את אולתם ולהוכיח על
פניהם את אשר עושו .

הציגורתי לפניך / הקורא האהוב ! את תכונת נפש השלם
הזה כאשר היתה לא ירי / וצחה נעדר אחסוס /
אדבר עוד מחכמות הלמודיות אשר היה שלם בהם . בלשונות
היה יודע לשון עברי / יוני / רומי / איטלקי / לרפתי /
אנגלי / ואשכנזי . בשפת אשכנזי כתב את רוב ספריו / והמה
נחיס מאד ישתאה עליהם כל מבין . והעידו עליו חכמי העם
הזה / שלא קם עוד הנה איש כמוהו בעמו / יודע לכתוב את
דברי החקירות העמוקות בחכמת מה שאחר הטבע במליצה נחה
הנעימה לקוראים . ומה טוב חלקנו בנחרו לכתוב בלשון
אשכנזי / כי לולא זאת / מי יודע אם ידענו כעת את גדול
מעלתו ? מי מאנשי ישראל בימים האלה שם לב על נער דורש
חכמה ? אם לא מחכמי העמים שמענו שמעו / מי מאתנו
ידע את ערכו ? — שמעתי רבים רבנו עליו לאמור : מדוע
לא חבר את כל ספריו בלשון עברי לעונת ישראל ? — והמה
בחקמתם שחזו או לא ידעו את המאורע (אשר ספרתי למעלה
עמוד י"ב י"ג) עם מכתבו קהלת מוסר . גדולי ישראל !
נא חמלו על עמכם אם בלב תאכזבו / ונקרו היטב אם תמלאו
ביניכם

בימים אלו וכי הרעיון וחבמי לב / פוקר גרסם בעיניכם /
וכדו אוחם לעין עדתכם ואל יהיו קלים בעיניכם / כדרכם
מאז / ואל תחילו עד יודעו לכם שםם ופעולתם מחבמי עם
זולתכם / כי חרפה היא לכם ולעדתכם / ונותנת אתכם
לשמה בקמיכם .

בחבמות השמוסיות היתה לו יד גדולה / היה בקי מאד
בחשבות וחשבוני המסחר / ידיעת בעלברא"פיה
והיסטא"ריע . ושמותי עליו שבימי בחרותו בעת החיל לעסוק
בחבמה / היה תחלת עמלו על היסטא"ריע (קורות הימים לכל
מדינה ומדינה / ובאמת ידיעתה חספתך מאד לטובת דורשים /
היתה פלאה מאורעות שאירעו לגבי אדם בכלל ונפרט
לעתות שומם / ומחובם ילמוד האדם להסתלק ברוח מבינותו
לדמות דבר אל דבר / ועם אל עם / ועם אל עם / ואיש אל
איש בחוקותיהם דתיהם ונימוסיהם / ואופו להחזיק כח בחינתו
להבדיל בין אחת ושקר / מלבד התועלת שיהיו לו לתקן את
מדותיו / ולהרגיל את גפשו אחרי מדות אנשים שלמים בעלי
מועשים גדולים אשר מאז את קורותם בהמשך הספורים האלה /
וכהנה הועילות רבות) והוא ידע כבר כל כללי ספוריה בעלפה
בעת ההיא . בחבמות הלמודיות היה יודע חכמת ההנדסה
עם כל שגיפיה בלרוף חכמת אלגעב"רא היעב מאד *
פילסוף"פיה

(*) ומתי דברי כה מחמלותיו אליו היה לוח חבל חמודי .

חבוריו בלשין הקודש .

ה' נתיבות השלום . חמשה חומשי תורה עם תרגום
אשכנזי ובאור ברלין התק"מ .
באור על ספר קהלת תקל"א .
באור מלת הגיון להרמב"ם עם פירושו התק"מ .
הנפש / שני מאמרים / נדפס לאהר כהנו ע"י
הלמודיו וריעו ד' רוד פרידלעגער . תקמ"ו .

שיר

פילסוף פיא און וחקר בכל חלקיה בעיון דק מאלד / וחלקי מור
שאחר הטבע מעטא"פיוק אהב מאלד / נפרט החלק הנקרא
אלוהים

שיר השירים עם תרגום אשכנזי נרפס לאחר מותו
ע"י ר' אהרן בן וואלף ור' יואל ברו"ל תקמ"ה

ברצייכניס דער זעמבליכן מענדלסוואהנשן דייטשן ווערק .

אמוזעט אענדלסוואהנשן פילאזאפישע סריפטן 2 טיילן /
זענעט אמוזאמבע ברו"ן 1777

פערדון / מדר מיכר דיא אונטערברליכקייט דער זענען 76
יאהאן יאקאב רוסאוס אבהאנדלונג פון דעם מוסטפראג

דער אונגלייכהייט דער זענען . ברו"ן 56

סרייבן אן העררן יאהאן קאספאר אמוזער דיאקאוס
זו לירך 69

אנטווארט אן דען העררן אמוזעט אענדלסוואהנשן 55
יאהאן קאספאר אמוזער / נעבסט מינר נאכערמינרוג

פון אמוזעט אענדלסוואהנשן 70

אנאערקונג זי אכט פריינדטאפטליכר קארעספאנדענץ 82

יערוואלעס / מדר מיכר רעליגיעז אפלט אונד יודנטוהס 83

אמרגנטונגן / מדר פארלעזונגן מיכר דאס דאזיגן

גאטעט 85

55 דער אונקערפרליכקייט דער זענען זענען

(אחי דעם פערפארט פארוואסן דרויטגעבן) ווין 85

אן דיא פריינדי לעטינגס / מיין אנהאנג זי העררן

יאקאביס בריפועכטל מיכר דיא זעהרי דעט

ספינאלא ברו"ן 86

מיכר דיא פוידענץ מיין אעטאפליטשן וויסנטאפטן 88

פאפע מיין אעטאפליקער ! 88

אלוהות טעם" לאביא ראיה"נאליס / והנפש מוכח"לאביא /
 והמה הלמודים בענייני המציאות וההשקפה ע"פ מופתי השכל /
 כי המה היו תכלית כל חקירותיו / ויסוד כל עמלו בחכמה /
 כמאמרו ו"ל *) " אנכי נתתי ידעתי / כי מבלעדי האמון
 באמונה שכלית את אמתת מציאות האלוהות לא אמא עונג
 בחיים / ולא שמחה בכל קניי העולם * על כל שמחת נפש
 אשר מאת' בימי הלחתי וטובתי / ועל כל נחם אשר החיס
 והטיב את לבי בימי מכאובי / אברך אך את האמון הלזה אשר
 החזיק בקרבי הידיעות הנשגבות האלה / כי מבלעדי' אומבלעדי
 השגחתך וטובתך אחרי הפרד רוחי מנווייתי / למה לי חיים / ומה
 כל טובתי ? — " ועל הידיעות פאה ועל ההסתדלות לחקור בהם
 נוסד החלק הראשון ממעלה למעלה / לאמור : דורך האמת!
 אחרי

דיא פזאלאן • לזוייטי פֿרעמרטוי אויפֿלאזי 88

אמאטע בן מיזראעלס רעטונג דער יודן • 82

מיזראעלס דער פֿינף ביכר אמאטע לוס גברויך

דער יידיש דייטשן נייטאן ערטער טהילן / ברלין 80

ריטואל געטלי דער יודן / בטרעפֿער ערבטאטען / פֿאר

אונדס זאכן טעטאמאטעני אונד עהנזאכֿן אין זא ווייט יא

דאס אין אונד דין אנגעהן / ברלין 78

אויסר דזיס פֿיגדט מאן פֿאן איהם

פֿילע בריפע אונד אויפֿגעטלי אין אבטס פֿריינדטאטעלידער
 קארעספֿאנדענץ / אין דען בריפֿן דער אלז נייאטטן
 ליטעראטור / אין דער ביבליאטעק דער טעהנן וויסנשאפטן /
 אונד אין דער אלגעמיינ דייטשן ביבליאטעק • אויך פֿינדן
 זיך נאך פֿאן איהם לרעטרייטע טריפטֿען אלס • דיא
 מיזראעלס פֿאן ציון הלא השאלי / שירת דבורה • מיניגי
 קאפיטל אויס דעם בחינת עולם מ' ז' ו' •

(*) אמרגנטונדן זייטע 156

אחרי החלק הזה און וחקר הרבה בחלק פילוסוף"כ"א המוחשת
בענייני הנאה והמנוח והיא נקראת עשע"טיק / היא תורה
את הקשר שבין הנפש והחושים / בהתפעלויות הנפש ע"י
הקניינים והפעולות הנאים אליה ע"י החושים / ובחלק החכמה
הזה היה אחד מן הראשונים בדור הזה אשר הבינו חוק
לבוליה / ורוב מאמריו בספרו הראשון * מלאים
מעניינים האלה / ובגדרה תבוא גם העתקת ס' חלים
ושיר השירים ויתר שירי התורה והמליצות אשר הם לפנינו /
כי המה מתעפפים ממנה • ועליה נוסד החלק השני ממשלו
הנוכח לאמור : דהתענג בנאוה ! ואלו זכינו לראות
עוד יתר חבוריו אשר הם לבו עליהם להושיאם לאור / היה
לנו גם ספר כולל חלק החכמה הנקרא עט"ק והוא מוסר
השכל כולל ענייני רגון האדם והנחירה / אשר עליו נוסד
החלק השלישי ממשלו / לאמור : חפץ בטוב / אמנם
נראים מופתים רבים בכל חבוריו שהיה גדול מאד בחלקי
החכמה האלה הנקראים עט"ק פחליע"ק יוס"נאטורע ויתר
סעיפיהם ההלכות לאין קץ • ועל כל זאת ראינו ממעשיו
הרמים הנקראים פראקס"ים הנדקה והחסד והישר אשר
עשה כל ימיו / כי היה בכל דרכיו משכיל ומתבונן / וכל
פעולותיו מיוסדות על המוסר והחכמה והאמת כרגון י"י
בשמו את האדם על הארץ להיות בוחר בטוב / ועל זה
נוסד החלק הרביעי ממשלו לאמור : ופעול המעולה !

זה חלק האדם הגדול הוא מאלהים / ומתח י"י לפני
דורו ! חכמתו ומעשיו היו שווים לטובת עד יום
הפרדו מאתנו ; דורש חכמה מעל ספריו ודרשנה / ומבקש
אמונה מאמרותיו יקמנה / ונפש נוספת לנחור דרך הישר
חלק בעקבותיו / או כשחר יבקע אור ישראל / וכבודו יהיה
גדול בעמים • יראו חכמי דור ישרים וישמחו בנחלתו אשר
השאיר לנו / תורת אלהים ושירי קדושו מפורש ואוס שכל
להבין

להבין במקרה • אמונת עם ישראל לרופה וחוקה / לא
יקום נגדה אויב ומתנקס • ודי תנחומות לנפש נענה בדעת
אל עליון נותן שכר טוב ליראיו מרב העונ הכפון לו לעד
ולעולמי עולמים • אשרו / אשרי חלקו ואשרי פעולתו !
תמוס נפשי מות ישרים ומהי אחריתי כמוהו !

איצק אייכל •

מודעה

הפרקים האלה מתולדות החכם זצ"ל גדפסקים בספר מיוחד בשם
תולדות רבנו החכם משה בן מנחם
עם דמות פני החכם מרות על לוח נחשת נעשי ידי אונן • ונוסף
עליו מכתב לריעו ר' יואל בר"ל מאת המחבר / מלכד השכונים
אשר באו בכמה מקומות בזה הספר • והמה תשעה ביוגן ונזכרים
בעד ח' גדולים • וככך בעד ט' גדולים • והיה הספר הזה לזכר
צדיק ולזכרה ביד האנשים אשר אין בידם המאסף • ובקשה לא
מכל אוהב דברי החכם ואודותיו לקחתם חיש / כי עוד נעט ואין
בידינו אף קונטרס אחת / יען לא הדפסנו כי אם מספר מעט /
ויד הקונים קופצים בס לרוב תועלתו •

גם נודיע בקהל רב שגמר בעור הא ספר יונה עם העתקה
אשכנזית ובאור ע"ר' יואל בר"ל / ונסמך ליה העתקה
הפטורה לשמירת יום הכפורים ע"ר' דוד פרידלענדר / מקמה
על כיר טוב ה' גדולים ועל דרוק פאפיר ד' גדולים • ובתוך זמן
לא כביר יונמר בעו"ה ס' קהלת / ואחריו ס' משלי / ואם
יאבה ה' החזיק בידינו יעתקו כל ספרי הקודש בזה אחר זה /
לטובת כלל ישראל •

ויעור זאת נודיע להמשכילים / כי בחדש כסליו הבע"ל פתחיל
להדפיס ס' מורה נבוכים עם פירוש הנורבוגי
ופיר' גבי'ת המורה שני פרטים יקרים אשר לא היו כמותם
עד הנה על הספר הזה • והמה יקילו על כל קורא הבנת ספר
המורה • ועוד מוועד לחתום על הספר הזה עד חדש שבט הבע"ל
בעד ג' ר"ט • חתום אחרי היום המוגבל הזה לא ימכר כי אם
בעד א' פרידלענדר • דפוס חברת חנוך נערים בברלין •